

Bijlage VMBO-KB
2008

tijdvak 2

Nederlands CSE KB

Tekstboekje

Tekst 1

Lees eerst de opdrachten in het boekje Examen VMBO-KB. Zoek daarna de antwoorden op in de hierna volgende tekst. Je hoeft de tekst dus niet eerst door te lezen. Let op: deze tekst bestaat uit vijf bladzijden!

Dagje Drenthe

Kinderpret op de Hondsrugroute

De Hondsrugroute is een 75 kilometer lange autorit over de prachtige Drentse Hondsrug. Zeer geschikt voor ouders met kinderen, want er liggen mooie attracties langs de route. Op een bloedhete zomerdag gingen drie uitgelaten jongens en twee zwetende ouders op pad.

TEKST ROEL VAN DEN EIJNDE; **FOTOGRAFIE** LAURENCE DELDERFIELD

Achteraf is het natuurlijk een belachelijk idee om op één dag met verwachte temperaturen van boven de 30 graden vijf (!) attracties te bezoeken. Met kinderen van 5, 6 en 7 wel te verstaan. Maar we hadden het al máánden beloofd en van uitstel kon ónmógelijk sprake zijn. U weet hoe kinderen kunnen zijn: als we niet gaan, worden we ontzettend boos. Zeg dan maar eens nee. Dus tante Annette en ik in alle vroegte uit de veren, een enorme tas broodjes gesmeerd en de koelbox tot de rand gevuld met drankjes. Staan we om 9 uur 's ochtends bij de deur van het Noorder Dierenpark om de ergste warmte voor te zijn, gaan ze pas om 10 uur open. Maar onze voortreffelijke gids voor deze ochtend, Wijbren Landman, is ook niet de flauwste en laat ons vast binnen. Sterker nog, hij biedt aan mee te lopen naar het nieuwe deel van het park waar o.a. de pinguïns zwemmen. "Ik dacht dat pinguïns alleen maar voorkwamen in ijswater", zegt Bram (7). "Nee dus", vertelt Wijbren, "en daar hebben we meteen de eerste wetenswaardigheid van deze dag te pakken." "Kijk",

gilt Ties even later, “die vis wordt aangevallen!” “Nee, dat zijn zogenaamde poetsvisjes, die eten andere vissen schoon.” Poetsvisjes! Niet alleen de drie jongens staan met open mond te kijken, wij óók!

Tussen 1500 vlinders

We wandelen samen met Wijbren over een voetgangersbrug naar het ‘oude’ deel van het Noorder Dierenpark. We beginnen daar met de citroenhaaien die achter vuistdikke glazen wanden zwemmen. Af en toe duikt er een monster op, maar als er echt een op de ruit af komt zwemmen, stuiven de kinderen weg. “Ik dacht dat hij ons op kwam eten!”

Op onze rondleiding stoppen we even bij een donkere nis waar bezoekers worden uitgenodigd hun hand in te steken. De kinderen durven niet. Ach jongens, eitje. Ik steek mijn hand naar binnen, plotseling floept er een licht aan en met klappende kaken komt er een haaienkaak naar voren schieten. Ik spring een meter de lucht in. “Eieieieitje”.

Een volgend hoogtepunt is de vlindertuin. Met bijna 100 procent luchtvochtigheid nóg drukkender dan buiten. Een oerwoud in het klein. Wijbren vertelt: “We hebben hier ongeveer **40 verschillende soorten** fladderen, zo’n 1500 in totaal.” Veel indruk maakt de Atlasvlinder, die even groot is als een volwassen hand. “Neem maar op je hand”, zegt Wijbren tegen de jongens, maar ze vinden het maar niets. Uiteindelijk worden twee meisjes bereid gevonden de vlinder op hun hand te nemen. “Niks aan”, roepen ze, met een schuin oog naar de jongens. Opeens staan we tussen de olifanten. Ook zij zoeken verkoeling tegen de hitte. Kletsnat rollen ze door het zand. “Viespeuken”, vindt Niek. “Bescherming tegen de insecten en om af te koelen”, verbetert Wijbren.

Vlindertuin in het Noorder Dierenpark

Openluchtmuseum Ellert en Brammert

Het **Openluchtmuseum Ellert en Brammert** (volgens de legende twee reuzen die Drenthe onveilig maakten) is de volgende trekpleister op het drukke programma. Het park vertelt de geschiedenis van de bewoners van de Hondsrug in het begin van de vorige eeuw. Hoewel heel interessant, is het museum niet speciaal geschikt voor kinderen. Denken wij. Maar kinderen barsten van de fantasie en hebben het reuze naar hun zin. “Kijk, een indianentent” roepen ze in koor en rennen op een voormalige kalkoven af.

“De holwoning van Ellert en Brammert? Rennen! Zouden ze er echt wonen?”

Verder gaan we weer (de airco heeft het inmiddels begeven - wat een ellende), richting het **Boomkroonpad** van Staatsbosbeheer. Het is meer dan alleen een pad tussen de boomtoppen, want ieder kind begint in een 23 meter lange tunnel onder de aarde, waar het best spannend en soms zelfs eng is. Leuke en korte info over hoe bomen groeien, ook voor kinderen begrijpelijk. De uitkijktoren (op 22,5 meter hoogte) is het letterlijke hoogtepunt. Windsnelheid: 1 meter per seconde, bladstil en heet. Helaas geen uitzicht, want je ziet niets dan boomtoppen. Maak de toren 10 meter hoger en je hebt het mooiste uitzicht van Drenthe.

De kinderen hebben inmiddels de speeltuin in het vizier en spuiten naar beneden. Na wat klimmen, klauteren en schommelen gaat echt het licht uit. We 'moeten' eigenlijk nog naar Kabouterland in Exloo, maar dat stellen we uit tot morgen. De fotograaf komt terug uit Doetinchem en wij zijn zo slim geweest een plekje op de camping in Borger te boeken. Als uitsmijter van de eerste dag rijden we nog even langs 't Nije Hemelriek, een natuurlijke afgraving waar het smoordruk is met zwemmers.

En dit zijn de attracties

- **Noorder Dierenpark**, Emmen. Dagelijks geopend. Toegang volw. € 17,-, kinderen 3 t/m 9 jaar € 15,-. Tot 3 jaar gratis. Info: 0591-850850, www.noorderdierenpark.nl.
- **Openluchtmuseum Ellert en Brammert**, Schoonoord. Dagelijks geopend van 1 april t/m 31 oktober. Toegang volw. € 4,50, kind. 4 t/m 11 jaar € 3,50. Tot 4 jaar gratis. Info: 0591-382421, www.ellertenbrammert.nl.
- **Boomkroonpad**, Drouwen. Dagelijks geopend van april t/m oktober; november t/m maart alleen op zondag. Toegang volw. € 3,50, kinderen 4 t/m 12 jaar € 1,75. Info: 0592-377305, www.staatsbosbeheer.nl (zoek op 'naar buiten' > 'bezoekerscentra').
- **Hunebedcentrum**, Borger. Dagelijks geopend. Toegang volw. € 4,75, kinderen t/m 12 jaar € 3,-. Info: 0599-236374, www.hunebedcentrum.nl. Informatie over de Hunze Express: 0599-236999, www.hunze-express.nl.
- **Kabouterland**, Exloo. Gehele jaar dagelijks geopend. Toegang volw. € 5,50,-, kinderen tot en met 1 jaar gratis. Info: 0591-549843, www.kabouterland.net.

Het palenbos bij het Boomkroonpad

De trollengrot van Kabouterland

Hoogtepunt: de trollengrot

“Kabouterland! Kabouterland! Kabouterland!”, klinkt het in alle vroegte uit de kindertent. In een wip zijn we in Exloo waar eigenaar Wim Al ons verwelkomt bij de kassa. “Het begon in 1983 als cadeauwinkel. In 1987 kwam het Konijnenhol erbij en inmiddels is het een bedrijf geworden dat nog steeds groeit.” De kinderen dreutelen ongedurig rond. Ik wil dóóórlóópen. Wim knipoogt: mooi hé? Kabouterland bewijst dat kleinschalig óók ontzettend leuk kan zijn. We beginnen letterlijk onder de grond met een dwaaltocht door brede gangen waar kabouters en dieren leven. Via een glijbaan (de kinderen) en een trap (wij) komen we weer buiten. Hier slenteren we door een schitterende tuin en langs speeltuintjes. In een heus kasteel vind je lachspiegels, een kist met lachgeluiden en een gat waar je “beslist niet je hoofd doorheen moet steken”. Bram durft het aan en ziet zichzelf in een spiegel: geketend als gevangene. Hoogtepunt is de koele trollengrot met heus stromend water. Ik weet niet wie er enthousiaster is, wij of de kinderen.

Iets buiten Borger staat niet alleen het grootste hunebed van Nederland, maar ook het **Hunebedcentrum**. Interessant als het weer wat minder is, maar de kinderen hebben er éven geen zin in. Wél in de Hunze Express. Hooggezeten op een kar laten we ons met 10 km/u rondrijden terwijl de wind door onze haren speelt. We luisteren een uur lang geboeid naar het verhaal van Koop Brandsma. Hij wijst ons op de mooiste boerderijen, de fraaiste plekjes en lepelt wetenswaardigheden op als: “Wist u dat een hectare suikerbieten 7500 tot 8000 suikerzakjes oplevert?” “Reeën”, schreeuwt Niek en drie reeën haasten zich door de graanvelden. Wat is de Hondsrug mooi! Nog één ding staat er op het programma, en niet het minste onderdeel: ijs eten bij restaurant ‘De Herberg’ in Borger.

Op het terras nemen we alles nog even door. De kinderen vonden het programma druk, maar geweldig. “Toen papa zijn hand in dat gat stak en die haai kwam, dat vond ik het spannendste”, zegt mijn zoon Ties. Dat vond papa ook.

De Hondsrugroute is een 75 kilometer lange, bewegwijzerde autoroute over de Hondsrug die begint en eindigt in Emmen. U kunt de route volgen op basis van de kaart in dit artikel. **De Hondsrugroute staat ook beschreven in het ANWB Autorouteboek Nederland. Dit boek kost nu slechts € 9,95 en is exclusief te koop voor ANWB-leden in de ANWB-winkels.** De route is los mee te nemen en bevat een gedetailleerd kaartje plus een beschrijving van de attracties onderweg. Naast de genoemde kinderattracties, voert de route langs dertien andere beschreven bezienswaardigheden.

Doe de Drentse Hondsrugroute vanaf € 135,-

Speciaal voor de Kampioenlezers heeft ANWB Ledenreizen in samenwerking met Landal GreenParks een exclusief arrangement naar Aalden samengesteld. Vanaf uw logeeradres kunt u op eigen gelegenheid de Hondsrugroute ontdekken.

U verblijft op **Landal Aelderholt** in een comfortabele 4- of 6-persoonsbungalow (afhankelijk van het aantal personen). Type 4B/D is een twee-onder-een-kapwoning, opp. 51 m², en heeft een woonkamer met zit- en eethoek en openhaard, een open keuken met magnetron, twee slaapkamers met twee éénpersoonsbedden en een badkamer met ligbad en apart toilet. Type 6E is een vrijstaande bungalow, met een oppervlakte van 58 m². Hij heeft drie slaapkamers met twee éénpersoonsbedden, een badkamer met ligbad en een aparte douchecabine.

Prijs per persoon (op basis van twee personen)

Weekend (vr-ma, vr-di of vr-wo)

21 april, 27 okt., nov., 1 t/m 15 dec.,	€ 135,-
28 april, mei, 9 t/m 30 juni, 18 & 25 aug., sep., 6 t/m 20 okt.	€ 159,-
11 aug.	€ 199,-
7 juli	€ 209,-
2 juni (vr-di)	€ 179,-
vr 22 t/m wo 27 dec.	€ 239,-
vr 29 dec. t/m di 2 jan. 2007	€ 239,-
3e en 4e pers.:	€ 37,50 pp
Kinderen tot 4 jr. in kinderbed:	€ 6,- pp

Inclusief:

- verblijf in bungalow, type 4B/D of 6E
- routebeschrijving Hondsrugroute
- entreekaarten Noorderdierenpark Emmen
- naar keuze entreekaarten voor: Openluchtmuseum Ellert en Brammert, Boomkroonpad, Hunebed Informatiecentrum of Kabouterland
- een fles wijn en 'Drentse Heideschaapjes' in de bungalow
- keuken- en handdoekenpakket, bedlinnen en opgemaakte bedden bij aankomst
- toeristenbelasting en reserveringskosten

Voor meer informatie of reserveringen: ga langs bij een van de ANWB-winkels, bel 0900-9008070 (lokaal tarief) of kijk op www.anwb.nl.

Op dit arrangement zijn de ANVR-reisvoorwaarden van toepassing.

Kijk op www.anwb.nl (zoek op Aelderholt) voor de speciale Kampioen midweek (v.a. € 119 p.p.) en weektarieven (v.a. € 155 p.p.).

*Naar een tekst van Roel van den Eijnde,
Kampioen, mei 2006*

Winterkwalen

(1) In de maanden september en oktober begint het grote snotteren weer. Waterige ogen, een dikke keel en een nasale stem: verkoudheid. Meestal krijgt het weer onterecht de schuld van deze kwaal.

(2) Zowel verkoudheid als griep worden veroorzaakt door virussen. En virussen dwalen overal rond. Bij verkoudheid zijn onschuldige rhinovirussen de meest voorkomende boosdoeners. Zij veroorzaken een ontsteking van de slijmvliezen van de bovenste luchtwegen, in neus en keel. Dat geeft een grieperig gevoel met keelpijn, gesnotter en niesbuien, en soms als bijverschijnsel hoofdpijn. De wat schadelijker influenzavirussen, die de echte griep veroorzaken, maken het bonter. Zij infecteren ook de lager gelegen luchtwegen.

(3) Zo'n infectie kan uiteindelijk tot longontsteking leiden en tot allerlei ernstige complicaties, zoals hartfalen bij hartpatiënten. In Nederland overlijden naar schatting jaarlijks tweeduizend mensen aan de gevolgen van influenza.

(4) Het vroege najaar is het verkoudheidseizoen bij uitstek. Rhinovirussen gedijen in de temperaturen en in de luchtvochtigheid van deze maanden het beste. "Maar verkoudheid komt vooral ook doordat in september het schooljaar weer begint", zegt dr. Ton van Loon, viroloog van het Universitair Medisch Centrum Utrecht (UMCU). "Dan ontmoeten veel kinderen elkaar en blijven mensen vanwege het weer meer binnen. Zij zitten dus dicht op elkaar. Dit opstapelen van mensen is dan een belangrijke verspreidingsoorzaak van verkoudheid- en griepvirussen." Het griepseizoen heeft zijn piek

45 wat later, meestal in de echte wintermaanden januari en februari. "Maar daarin zit wel, net als in het weer, een grote variatie", stelt Van Loon. Zo was er in het winterseizoen van 1999-2000 sprake van een griepinvasie rond de jaarwisseling.

(5) Is verkoudheid te voorkomen door tocht te vermijden en door veel vitamine C te slikken? Volgens huisarts Louwrens Boomsma helpt dat niet. "Omdat het opstapelen van mensen de belangrijkste verspreidingsoorzaak is, is het vermijden van contact met mensen eigenlijk het enige wat werkt om verkoudheid en griep te voorkomen, zeker in een weerperiode dat de virussen een wat hogere overlevingskans hebben", zegt Boomsma.

(6) "Uit de buurt blijven van verkouden kinderen dus", voegt viroloog Van Loon van het UMCU toe. "Zij zijn de grote verspreiders van virussen. Ook hygiëne speelt een grote rol. Virussen zitten op het tafelblad en komen door aanraking op de handen terecht. Een veeg vervolgens langs de mond, en er is een kans op een infectie. Wat vaker de handen wassen zal zeker helpen."

(7) Een verkoudheidsvaccin ter voorkoming is er (nog) niet, een griepvaccin wel. In Nederland worden risicogroepen gevaccineerd tegen het griepvirus, inmiddels zo'n tweeëneenhalf miljoen mensen per jaar. Dat gebeurt eind oktober, zodat op tijd voldoende antistoffen worden opgebouwd om het influenzavirus te lijf te gaan. Iedereen boven de 65 jaar krijgt dat griepvaccin. Andere risicogroepen zijn diabetici en mensen met hart- en longziekten. Het geniepige griepvirus kan iemand flink ziek maken. Soms overlijden mensen aan de gevolgen van griep.

90 **(8)** Gezonde mensen hoeven niet te worden gevaccineerd. Zij kunnen een griep beter uitzieken; dat is ook goedkoper. Uitzonderingen vormen werknemers in de gezondheidszorg, in ziekenhuizen en verzorgingstehuizen. In-
95 enten van deze groepen heeft volgens Boomsma nut omdat zij, als eventuele drager van het virus, veel niet gevaccineerde risicopersonen om hen heen zouden kunnen besmetten.

100 **(9)** Is preventie niet gelukt en hebben virussen toch kans gezien te infecteren, dan wachten er sinds kort pillen. Geen pijnstillers zoals paracetamol om de symptomen te bestrijden, maar mid-
105 delen die het virus te lijf gaan. Een Amerikaans bedrijf heeft bijvoorbeeld een anti-verkoudheidsmiddel ontwikkeld dat binnenkort op de markt komt. Huisarts Boomsma denkt dat er weinig
110 interesse voor dat middel zal zijn, gezien de geringe gezondheidsrisico's bij verkoudheid. Bij verkoudheid adviseert

Boomsma: "Uitzieken en eventueel de symptomen bestrijden met
115 paracetamol."

(10) Bij griep ligt dat anders. Het kan, gezien de complicaties, zin hebben een griepaanval zo snel mogelijk te stoppen. Op dit moment zijn er twee
120 middelen op de markt. Beide middelen zijn alleen te krijgen op doktersvoorschrift. De middelen verkorten bij gezonde mensen de ziekteperiode met anderhalve dag. Een griepaanval duurt
125 nu gemiddeld zeven dagen. "Indrukwekkend is dit nog niet, maar verbeterde producten zijn in ontwikkeling", stelt Van Loon. Huisarts Boomsma meent dat de anti-griepmiddelen medisch ge-
130 zien nog maar weinig te bieden hebben. "Artsen wordt daarom geadviseerd voorlopig terughoudend te zijn met voorschrijven", zegt Boomsma, "en het te laten bij een advies pijnstillers te
135 slikken om eventuele pijnklachten wat te verlichten."

Naar een artikel van Broer Scholtens, de Volkskrant, 3 augustus 2003

Voor 246 miljoen kindarbeiders is het leven geen spelletje

Het is normaal dat jonge kinderen spelen en niet hoeven te werken. Maar voor 246 miljoen kinderen over de hele wereld is kinderarbeid nog steeds keiharde realiteit. Kinderen van 6 jaar oud die 14 uur per dag onbetaald of voor een schijntje moeten werken. Kinderen die worden geslagen en gebruikt door hun werkgevers. Kinderen die worden gedwongen te werken met zware, gevaarlijke apparatuur. Of worden blootgesteld aan schadelijke gassen en chemicaliën. Kinderen die geen onderwijs krijgen en geen hoop hebben op ontsnapping uit de armoede. Kinderen die geen kind mogen zijn. Gelukkig kunnen we hier met z'n allen iets aan doen. Door nu de antwoordkaart op te sturen of het woord STOPPEN te sms'en naar 7373. Hiermee doet u een

dringend beroep op de Nederlandse regering en de Europese Unie om een samenhangend beleid op te stellen dat een eind maakt aan kinderarbeid. En dat volledig dagonderwijs biedt aan alle kinderen tot 14 jaar. Ook aan de allerarmsten. Dus stuur nu de antwoordkaart op of sms STOPPEN naar 7373. Reageren via www.stopkinderarbeid.nl mag natuurlijk ook. 246 miljoen kinderen over de hele wereld zullen u enorm dankbaar zijn.

STOP KINDERARBEID
LAAT ZE NAAR SCHOOL GAAN

*Naar een advertentie in Elsevier,
28 juni 2006*

Een kusje is al voldoende

(1) Geen puf om uit bed te komen, niet meer willen eten en te lamlendig zijn om een vork naar de mond te brengen. Dat pubers hongerig en moe kunnen zijn, is bekend. Maar zó moe? De ‘kusziekte’, in het Engels *kissing disease*, ofwel de ziekte van Pfeiffer, kan de oorzaak zijn.

(2) Rosa is 18. Vier jaar geleden kreeg ze Pfeiffer, een vakantievriendje in Griekenland had haar besmet. Ze kwam ziek terug van vakantie, maar had niet direct door wat de oorzaak was. Na vijf keelontstekingen was ze het zat en stapte naar de dokter. Uit de bloedtest werd duidelijk dat ze Pfeiffer had. “Mijn lichaam kan sinds ik Pfeiffer heb, veel minder hebben. Als ik erover nadenk, is het eigenlijk niet normaal. Ik heb van alles geprobeerd eraan te doen, duizend keer bloed laten onderzoeken op tekorten, maar het hielp niets. Uit mijn bloed bleek dat ik meerdere vormen van Pfeiffer had. Misschien dat het daardoor bij mij zolang duurt.”

(3) Lonneke, 16 jaar oud: “Sinds het einde van de zomer ben ik moe, misselijk en heb ik vaak hoofdpijn. In het begin dacht ik dat ik het te druk had met school, of dat ik misschien bloedarmoede had. Ik was drie keer in één maand ziek. Dat vond mijn huisarts vreemd en hij onderzocht m’n bloed en uit de test bleek dat ik Pfeiffer had. Drie maanden daarvoor had ik een flinke keelontsteking, waarschijnlijk is het toen begonnen. Tot de kerst ben ik weinig naar school geweest en nam ik veel rust. Als ik uitging, werd ik de week daarop gestraft; dan was ik de hele week bekaft. Sinds januari gaat het beter. Ik ben nu weer begonnen

45 met trainen om mijn conditie een beetje op te bouwen.”

(4) De vermoeidheidsziekte begint, net als bij Rosa, vaak met keelpijn of keelontsteking. Andere symptomen zijn koorts en opgezette lymfeklieren in de hals. Het lijkt op een griepje. Als de ‘griep’ niet overgaat en er verschijnselen bijkomen als hoofdpijn, misselijkheid en gezwollen amandelen, kan er sprake zijn van Pfeiffer. Een bloedtest zal dat snel aantonen. Wat er in het bloed te zien is, is een besmetting met het Epstein Barr-virus. Wie eenmaal geïnfecteerd is met het virus, draagt dat de rest van zijn leven bij zich. Dat hoeft echter niet te betekenen dat diegene ook daadwerkelijk ziek wordt. Het merendeel merkt namelijk niets van het virus.

(5) Of iemand die besmet is, ziek wordt, hangt af van zijn weerstand. In een periode met veel stress, inspanning en vermoeidheid – zoals in de puberteit – zal de ziekte eerder tot uiting komen dan in een rustige tijd. Daarom lijkt het of pubers het virus vaker oplopen, maar dat is schijn. Ze worden er alleen vaker ziek van. Besmetting vindt plaats via speeksel. Dit kan door direct contact, vandaar de veel gebruikte term *kissing disease*. Ook het gemeenschappelijk drinken uit een blikje of het samen delen van een appel kan tot infectie leiden. Eenmaal geïnfecteerd, duurt het vier tot zes weken voor de eerste verschijnselen optreden.

(6) Sporten tijdens de ziekte van Pfeiffer is niet altijd goed. Het kan te veel uitputten en vormen van sport waarbij het risico bestaat in de buik te worden geraakt, zijn gevaarlijk. Door het virus kan de milt vergroten en met een stomp in de buik zou de milt kunnen

scheuren. Is het virus iets afgezwakt en heeft de zieke meer energie, dan kan sporten helpen om de conditie weer op te bouwen en de genezing te bevorderen. Ook alcohol is niet verstandig voor iemand met de ziekte van Pfeiffer. Maar vertel een puber maar eens dat hij geen alcohol mag gebruiken en vroeg naar bed moet. Een onbegonnen zaak.

(7) Volgens huisarts J. Holwerda is er wel iets aan de ziekte te doen. Hij krijgt regelmatig patiënten met het Epstein Barr-virus in zijn praktijk. "Ik onderzoek de lever en de lymfe, de vitaminen en mineralen. Mensen met de ziekte van Pfeiffer hebben vaak een tekort aan magnesium, zink en vitamine

E. Allemaal tekorten die ervoor zorgen dat je nog meer vermoeid raakt. Vul je die tekorten aan, dan voelt de patiënt zich energiever. Maar de ziekte helemaal wegnemen gaat niet: het virus kan ik niet verwijderen."

(8) Er bestaan geen medicijnen tegen de ziekte van Pfeiffer. Omdat de ziekte door een virus wordt veroorzaakt, hebben antibiotica geen zin. De ziekte kan geen kwaad en gaat vanzelf over. Hoe lang de ziekte duurt, is niet te voorspellen. Meestal blijft het bij een keelontsteking. In andere gevallen kan de moeheid zich maanden voortslepen. Maar in de meeste gevallen is rust de beste en enige remedie.

*Naar een artikel van Roosmarijn Pel,
J/M Pubers, april 2005*

Klimaat verandert toerisme

(1) Het klimaat verandert, zoveel is inmiddels wel zeker. De temperatuur loopt op, neerslagpatronen veranderen, de kans op hittegolven neemt toe, de zeespiegel stijgt. Stuk voor stuk veranderingen die grote gevolgen kunnen hebben voor recreatie en toerisme. Er zijn tenslotte maar weinig sectoren die zo afhankelijk zijn van weer en klimaat als de toeristische bedrijfstak. Toch wordt er nog te weinig aandacht besteed aan de mogelijke kansen die klimaatverandering aan het toerisme biedt, en aan de eventuele bedreigingen. Om daarin verandering te brengen is onlangs een internationaal netwerk van onderzoekers opgericht.

(2) Toeristen laten zich heel vaak leiden door het klimaat. Ieder jaar trekken vele miljoenen reizigers vanuit het noordelijk deel van Europa naar het Middellandse Zeegebied om daar te genieten van zon, zee en strand. Ongeveer honderd miljard euro vindt jaarlijks zijn weg naar het zuiden. De kans is echter groot dat over enkele decennia de temperatuur in het Middellandse Zeegebied 's zomers zo hoog oploopt, dat toeristen zich er niet prettig meer bij voelen.

(3) Klimaatverandering zal toeristen vast niet van het reizen afhouden, maar de top tien van favoriete bestemmingen zou wel eens flink kunnen veranderen. Als het Middellandse Zeegebied 's zomers te heet wordt, raakt misschien de Oostzeekust in trek. En als de sneeuwzekerheid in de Alpenlanden te laag wordt, komt wellicht Scandinavië naar voren als wintersportgebied. De mensen in het noorden van Europa zullen waarschijnlijk hun vakantie vaker in eigen land door-

45 brengen. In Nederland en in de landen om ons heen neemt de kans op mooi zomerweer naar verwachting toe, hoewel de grote wisselvalligheid blijft bestaan.

50 (4) Tegenover deze ontwikkeling staat echter de grote kwetsbaarheid door zeespiegelstijging. Zo is het nog maar de vraag of de brede Noordzeestranden behouden kunnen blijven. Nederland beschikt gelukkig over middelen om zichzelf tegen de stijgende zeespiegel te beschermen. Voor een aantal eilanden in de Stille Oceaan en het Caraïbisch gebied is dat een stuk lastiger: zij worden dan ook rechtstreeks in hun voortbestaan bedreigd.

(5) Het zou een misvatting zijn om klimaatverandering af te doen als een probleem dat op de lange baan geschoven kan worden. De eerste effecten van klimaatverandering tekenen zich nu al af. De bewijzen stapelen zich op: de sneeuwgrens in de Alpen schuift al omhoog; er komen nu al meer hittegolven voor; ook zien we een stijging van het aantal overstromingen. Deze ontwikkelingen zijn van wezenlijk belang voor overheden en private ondernemingen die overwegen te investeren in toeristische ontwikkeling.

(6) Daarnaast moet niet de indruk ontstaan dat het toerisme de verandering van het klimaat alleen lijdzaam ondergaat; het draagt namelijk ook in belangrijke mate bij aan het probleem. Onlangs is gebleken dat het toerisme in Nieuw-Zeeland veruit de belangrijkste veroorzaker is van de stijging van de uitlaatgasuitstoot in dat land. Wereldwijd zijn recreatie en toerisme verantwoordelijk voor naar schatting vijf procent van de uitlaatgasuitstoot.

90 Door de snelle groei van het toerisme,
het toenemend gebruik van het vlieg-
tuig en de trage verbetering van de
brandstof-efficiency van vliegtuigen zal
dit percentage snel verder stijgen.

95 **(7)** Naast klimaatverandering is milieu-
beleid een niet te onderschatten factor.
Op korte termijn heeft het milieubeleid
waarschijnlijk zelfs grotere gevolgen
voor het toerisme dan de verandering
van het klimaat zelf. De uitlaatgasuit-
100 stoot van het vliegverkeer telt nu nog
niet mee bij de milieu-afspraken die in
het Japanse Kyoto in 1997 gemaakt
zijn en voor de vliegtuigbrandstof kero-
sine hoeft nog geen belasting te wor-
105 den betaald. Deze voorkeurspositie

lijkt onhoudbaar. Als er werk wordt ge-
maakt van de vermindering van uitlaat-
gasuitstoot, zal ook van de toeristische
sector een evenredige bijdrage worden
110 verlangd. Aanzienlijke kostenverhogin-
gen en dus prijsstijgingen in de lucht-
vaart zijn dan bijna onvermijdelijk.
Vliegvakanties zullen daardoor veel
minder aantrekkelijk worden. Het lijdt
115 geen twijfel dat klimaatverandering en
milieubeleid grote gevolgen zullen heb-
ben voor het toerisme. Niet alleen in
de verre toekomst, maar ook nu al.

*Naar een artikel van J.A. Smits,
de Volkskrant, 3 juli 2003*